

ПРАВОВИЙ ПРАГМАТИЗМ У АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ

В даній статті проаналізовані позиції дослідників прагматизма в англо-американській філософсько-правовій традиції.

Термін «правовий прагматизм» набув широкого вжитку в англо-американській літературі відносно нещодавно, з 1980-х років, хоча сам феномен має історію щонайменше на століття довшу й виник синхронно з прагматизмом філософським, будучи пов'язаним із двома визначними фігурами Олівера Венделла Холмса та Бенджаміна Кардозо, чії теоретичні розробки й, головне, практична діяльність забезпечили прагматичній юриспруденції великий вплив, який відчувається й понині. Але при цьому слід зауважити, що, на відміну від теоретиків філософії прагматизму, ці автори опікувалися насамперед тим, щоб філософську прагматистську парадигму використати на практиці у правовому вимірі. Так, Холмс в одному з приватних листів писав, що судження правового характеру на основі результатів і наслідків юридичної практики існувало давно, не дочекуючись появи Вільяма Джеймса або Роско Паунда (1).

Примусивши ідеї Джеймса пройти іспит практикою, Холмс зрештою став вважати їх досить поверхневими, а Кардозо, хоча й цитував Дьюї та Джеймса як філософських гуру, насправді був у своїх поглядах ближчим до правового реалізму, ніж до правового прагматизму (2).

Утім, обидва автори при розгляді конкретних юридичних казусів виявляли суто прагматистські скептицизм щодо непорушних принципів, повагу до ідеї змінюваності суспільної моралі, готовність виносити судження крізь призму фактів, а не загальних норм закону. Холмс протягом усієї своєї блискучої кар'єри аж до посади голови Верховного Суду США практикував «юриспруденцію прагматистського компромісу»: відмовляючись віддавати перевагу концепції громадянських прав, дискреційному праву, політичній доцільності чи будь-якому іншому загальному принципу, він разом з тим використовував їх там, де цього потребувала конкретна ситуація. У відповідності до логіки епістемологічного консеквенціалізму Холмс проводив ревізію таких фундаментальних понять, як «право», «свобода», «договір», «власність» тощо, звільняючи їх від метафізичного ореолу й висуваючи на перший план практичні можливості їх застосування. Кардозо виявляв більшу схильність до теоретизування принципів, на яких ґрунтувалася його юридична практика, стверджуючи, що «правова філософія» загального права в основі своїй є філософією прагматизму, що є зайвим свідченням усвідомлення навіть практичними юристами необхідності в адекватній гносеологічно-інтерпретаційній системі.

Починаючи з 80-х років минулого століття, правовий прагматизм оформився термінологічно, що надало всьому напрямові можливості заявляти про себе як у наукових текстах, так і в популярній пресі. Представники цього напрямку постійно ставлять нерозв'язні проблеми, борються із засиллям усталених догм, але при цьому майже не пропонують варіантів чітких рішень проблем, що симптоматизують слабкі сторони сучасної юриспруденції, що нагадує сократівський образ ґедзя, який своїм постійним дошкулюванням не дає заспокоїтися й застоятися коневі, тобто лінивому суспільству (У Ричарда Познера використовується ще доісторичний образ «копняківсвятих коровам»)(3). Ім'я цим проблемам, за словами Познера, леґіон, оскільки правова система Сполучених Штатів є надто самовдоволеною й самодостатньою, надто «замармурованою», ієратичною, теократичною, самоцензурованою, а практикуючи юристи схильні виказувати надто багато впевненості, надто мало допитливості, надто спираються на авторитет, безапеляційність, риторику і традицію на протигагу принципам емерджентного підходу й узагалі досягненням суспільних наук (4). Цій доволі безрадісній картині Познер протиставляє філософську альтернативу, побудовану на здоровому глузді й відкриті для чесного й розважливого погляду на об'єктивні обмеження людського розуму, альтернативу, яка мужньо приймає «недосяжність істини» і не приймає її абсолютність, натомість береться за розв'язання конкретних проблем експериментальним шляхом, без зайвих ілюзій, і наполягає на тому, що суспільна думка й суспільна дія повинні розцінюватися як інструментарій для реалізації людських цінностей і цілей, а не як річ у собі (5). А це означає вибір на користь прагматистської парадигми, яка є скоріше гносеологічною установкою, ніж гносеологічним порядком, скоріше загальним настроєм, ніж набір чітких інструкцій до дії. Стенлі Фіш, один із найпопулярніших прагматистів у юриспруденції, резюмує ці установку та загальний настрій, стверджуючи, що гарний принцип не повинен стояти на шляху у політичній реальності(6).

Утім, слід усвідомлювати, що таке «бодання священних корів», принципове розвінчання принципів і перехід у сферу тонких матерій на кшталт установок, настроїв, інтуїцій та ін. з легкістю може призвести до юридичного або судового свавілля, а суспільно-політичну реальність звести на рівень банальної політичної доцільності, на що й вказують критики сучасних правових прагматистів.

Тому радикалізм Фіша, котрий захищає ідею повної детеоретизації й винесення «абсолютно не теоретизованих суджень», коригується більш поміркованими ідеями щодо «неповноти теоретизованих суджень» (7). Це формулювання К. Санстіна, можливо, відображає типову позицію прагматистів ще починаючи з Джона Дьюї, котрий не заперечував логіку на користь авторитетності й престижності суддів, а пропонував змінити логічний акцент з логіки, орієнтованої на прецеденти й дедуктивні судження, на логіку, пов'язану з осмисленням наслідків і вірогіднішим прогнозуванням(8).

І понині пошук принципів, інтерпретованих у прагматистській парадигмі, та логічного апарату, що узгоджувався б з емерджентним детермінізмом, залишається одним із основних питань у порядку денному правового прагматизму.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що прагматизм, у тому числі правовий, що сформувався майже водночас з класичним філософським напрямом, якщо не сприймати його у вульгаризованій формі, являє собою дуже складний феномен – настільки складний, що критики здебільшого схильні були вдаватися все ж таки до вульгаризації й подавати його образ як «форму без сутності» чи «замкнене коло, центр якого – ніде», визнаючи разом з тим, що – на зле чи на добре – він серйозним чином позначився на розвитку американської передовісї юриспруденції протягом останнього століття й набуває нової сили й ваги на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Richard A. Posner, Introduction to Oliver Wendell Holmes Jr., *The Essential Holmes: Selections from the Letters, Speeches, Judicial Opinions, and Other Writings of Oliver Wendell Holmes, Jr.*, (Richard A. Posner ed., 1992).
2. Benjamin N. Cardozo, *Growth of the Law* 46 (1924), reprinted in *Selected Writings of Benjamin Nathan Cardozo* 205 & n. 21 (Margaret E. Hall ed., 1947); Benjamin N. Cardozo, *Paradoxes of Legal Science* passim (1947), reprinted in *Selected Writings of Benjamin Nathan Cardozo*, supra, passim.]
3. Richard A. Posner, Introduction to Oliver Wendell Holmes Jr., *The Essential Holmes: Selections from the Letters, Speeches, Judicial Opinions, and Other Writings of Oliver Wendell Holmes, Jr.*, (Richard A. Posner ed., 1992, 466).
4. Richard A. Posner, Introduction to Oliver Wendell Holmes Jr., *The Essential Holmes: Selections from the Letters, Speeches, Judicial Opinions, and Other Writings of Oliver Wendell Holmes, Jr.*, (Richard A. Posner ed., 1992, supranote 7, at 465).
5. Richard A. Posner, Introduction to Oliver Wendell Holmes Jr., *The Essential Holmes: Selections from the Letters, Speeches, Judicial Opinions, and Other Writings of Oliver Wendell Holmes, Jr.*, (Richard A. Posner ed., 1992, supranote 7, at 465).
6. Stanley Fish, When Principles Stand in the Way, *N.Y. Times*, Dec. 26, 1996, at A27.
7. Cass R. Sunstein, Agreement Without Theory, in *Deliberative Politics: Essays on Democracy and Disagreement* 123, 128 (Stephen Macedo ed., 1999).
8. John Dewey, *The Middle Works, 1899-1924*, at 72-73, 75 (Jo Ann Boydston ed., 1983).

УДК 808.5:811.111 342.9

Анохина Т.А.

ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЕ ПАРАМЕТРЫ ЛАКУНАРНОСТИ

У статті розглядаються питання категоризації категорії лакунарності. Фокусується увага на вербалізації зазначеного концепту, його метазнаках, семантиці його номінацій та адгерентних понять. Експлікується питання критеріїв ідентифікації об'єкту. Верифікуються параметри нової науки – лакунології.

Ключові слова: лакуна, делакунізація, елімінація, категорія лакунарності.

*Что есть лакуна?
Это невербальная буква,
смысловая пустота,
коммуникативная загадка...*

К явлениям, обозначенным языковой асимметрии, лингвисты относят “лакуну”, которую отождествляли с терминами “безэквивалентная лексика”, “реалия”, “экзотическая лексика”. С позиций переводоведения невозможность нахождения однословного номинации как словарного эквивалента имеются лакуны; лакуна – это семантическая пробел или лексический пробел, отсутствие у носителя целевого языка возможности выразить отдельным словом или словосочетанием понятие, лексически зафиксированное в языке ключевой.

Объектом данной статьи является лакунарность в широком смысле, а предметом – лингвокогнитивные параметры обозначенной категории. Целью статьи – создание базовой рабочей методологии изучения лакун, процессы генерации и элиминации лакун.

Безэквивалентная лексика коррелирует с лакунами, которые являются предметом лингвокультурологической исследований. В лингвокультурологии выделяют, в частности, такие понятия, как культурные семи, культурный фон, культурные концепты и культурные коннотации. Лакуны и культуемы формируют единую категорию отсутствия в языковой картине мира. В сопоставляемых текстах могут фиксироваться логико-семантические противоречия, которые также описаны как лакуны.

Адаптированный текст является искусственно делакунизованным, здесь лакун не существует, как не существует специфической информации для получателя сообщения. Текст-оригинал таким образом может стать семантическим нулём, не реализовать цель автора, не найти свой *feedback*.

Изучение взаимосвязи вербальной и невербальной коммуникации является одним из актуальных направлений современной лингвистики, что эксплицируется постоянно растущим интересом к междисциплинарным исследованиям, переосмыслением традиционных лексико-грамматических и структурологических исследований языковой системы и обращением научного интереса к речевым и невербальным элементам с позиций коммуникативной лингвистики, прагматики и лингвосемиотики.

Исходной процедурой анализа как абстрактных, так и предметных понятий-лакун, является процесс выделения их активного и пассивного значения путем парадигматического анализа словарных статей: этимологических, толковых и переводческих. В ее основу положены общая модель панхронического анализа лексических номинаций, учитывая их выходные этимологические данные, послойный сравнительный анализ внутренней формы конгломерата, его буквального значения, а также анализ ядерной и периферийных зоны.

Интерпретационную лакуну может сформировать потенциальная амбивалентность информации в тексте-оригинале, что затрудняет перевод. Весомым методологическим шагом для анализа лакун-предметов и лакун-явлений абстрактной сферы является дискурсивный анализ.

Стратегической вехой анализа предметных и абстрактных лакун вслед за анализом этимологических, толковых и переводческих словарных статей, является описание их слоя по прямому и переносному (метафоризированному) значению в тексте оригинала и тексте транслятора.

Дискурсивный анализ предполагает полевой метод выявления лакун. В качестве синонима “лакунарная подсистема” мы употребляем термин “поле лакун”, которое мы понимаем в аналогичном ключе, ср.: “Поле лакун – это совокупность